

Eluruumide sisekliima muutusest Soome ja Leedu korterelamute renoveerimise näitel

Mihkel Kiviste

Ehitusmaterjalide dotsent, PhD

Eesti Maaülikool

Maaehituse ja veemajanduse õppetool

Teadmispõhine ehitus 2018. 26.04.2018

Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences

www.emu.ee

INSULAtE: Improving energy efficiency of multi-family buildings, impacts on indoor environmental quality and health

http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=3725

- EL Life+ programmist kaasfinantseeritav 5 aastat kestev (2010–2015) uurimusprojekt kolme partneriga: National Institute for Health and Welfare (Rahvuslik tervise ja heaolu instituut, Kuopio, Soome), Kaunase Tehnikaülikool (Leedu), Tampere Tehnikaülikool (Soome).
- Hoone, sisekeskkonna kvaliteedi (mõõtmised) ja elanike terviseuuringud (küsimustiku vormis) Soomes ja Leedus.
- INSULAtE-projekti eesmärk oli demonstreerida suurenenenud energiatõhususe (renoveerimise) mõju eluhoonete sisekliimale ja teha hindamisprotokoll.

TAMPERE UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Autoriõigused: Mihkel Kiviste 2018

Uuritavad korterelamud Soomes ja Leedus

Korterelamu enne ja pärast renoveerimist.

Soome: Mõõtmisi/küsitlusi tehti 46 korterelamus kokku 241 korteris. Enamuses korterelamutes oli mehaaniline väljatõmbe ventilatsioon, vähem kui 10% hoonetes oli loomulik ventilatsioon.

Leedu: Mõõtmised/küsitlused 20 korterelamu 96 korteris. Enamuses korterelamutes oli loomulik ventilatsioon.

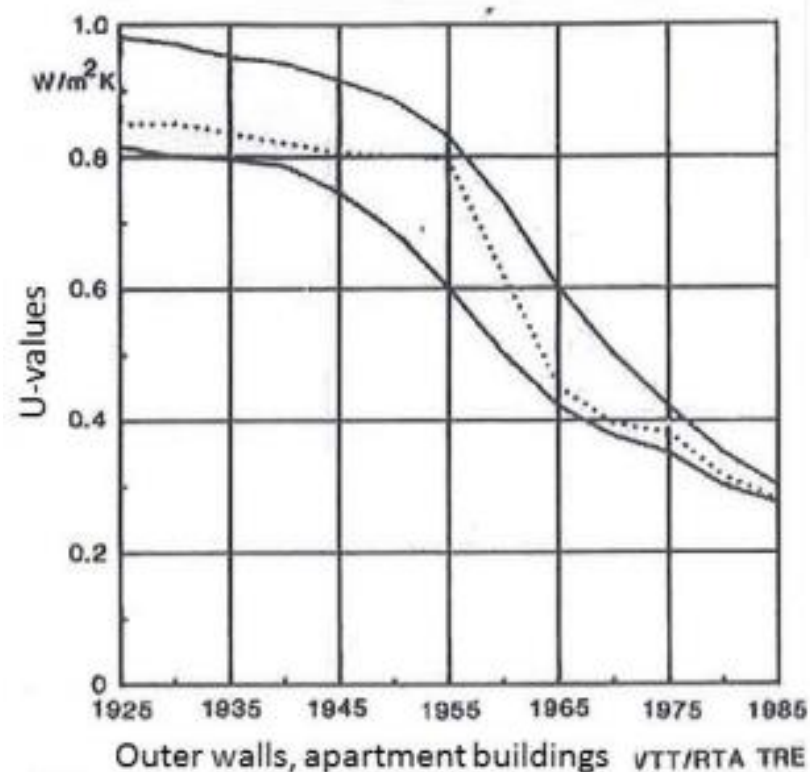
Uuritud korterelamute asukoht ja region.

Mõõdeti järgnevaid parameetreid siseõhus:

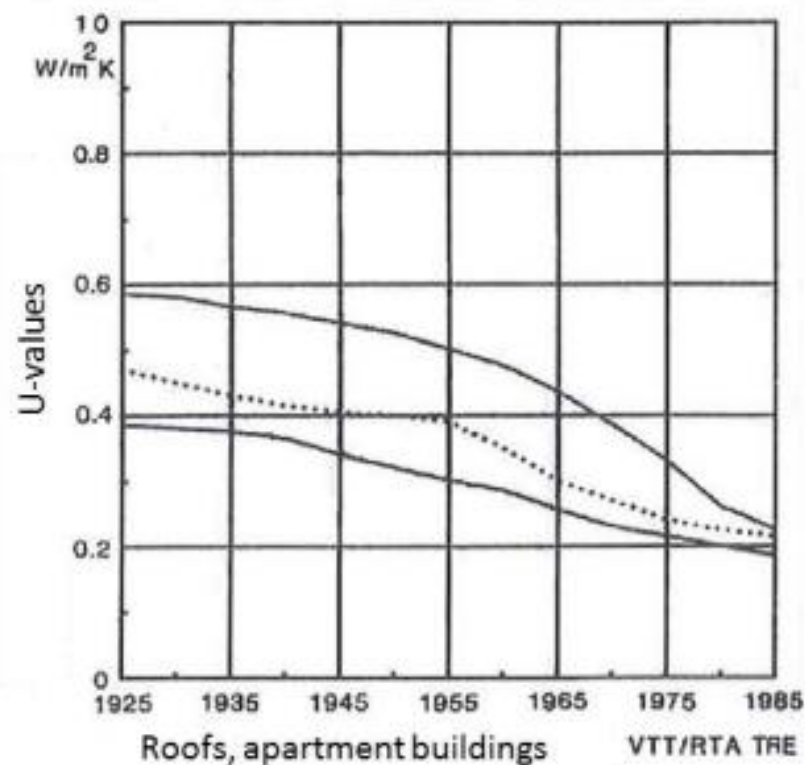
- Temperatuur (T) ja suhteline õhuniiskus (RH)
- Õhuvahetus (ACR) ventilatsioonikanalitest
- Süsihappegaasi (CO_2) ja vingugaasi (CO) sisaldus
- Peenosakeste ($\text{PM}_{2.5}$, PM_{10}) sisaldus
- Lämmastikdioksiidi (NO_2) sisaldus
- Lenduvaid orgaanilisi ühendeid (VOC)
- Formaldehüüdi (CH_2O)
- Radooni
- Mikroobe ja kiudusid settinud tolmus

Taust: Nõuded ehitustarindite energiatõhususele

Kortermajade välisseinad

Kortermajade katused

Soome ehitustarindite U-arvud erinevatel ajaperioodidel.
Miinimum- ja maksimumväärtused pidevjoonega; keskvaärtused punktiirjoonega.

Soome

Tarindite U-arvud enne renoveerimist:

välissein $U = 0.40 \dots 0.28 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$,

katus $0.40 \dots 0.36 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

põrand $0.40 \dots 0.29 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

ja aken $2.1 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$.

Tarindite U-arvud peale renoveerimist:

Aknad $U = 1.0 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

Leedu

Tarindite U-arvud enne renoveerimist:

välissein $U = 1.27 \dots 0.88 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

katus $0.85 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$,

ja põrand $0.71 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$.

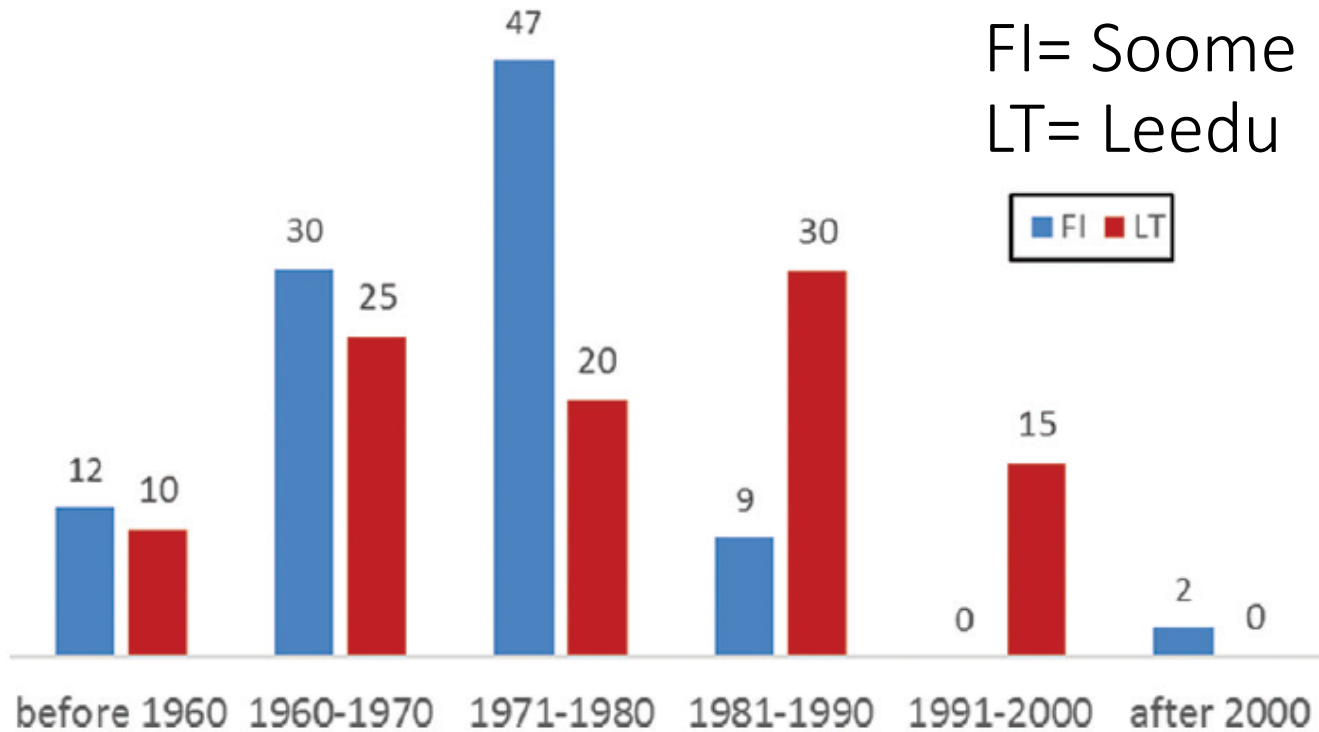
Tarindite U-arvud peale renoveerimist:

Välisseinad $U = 0.20 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

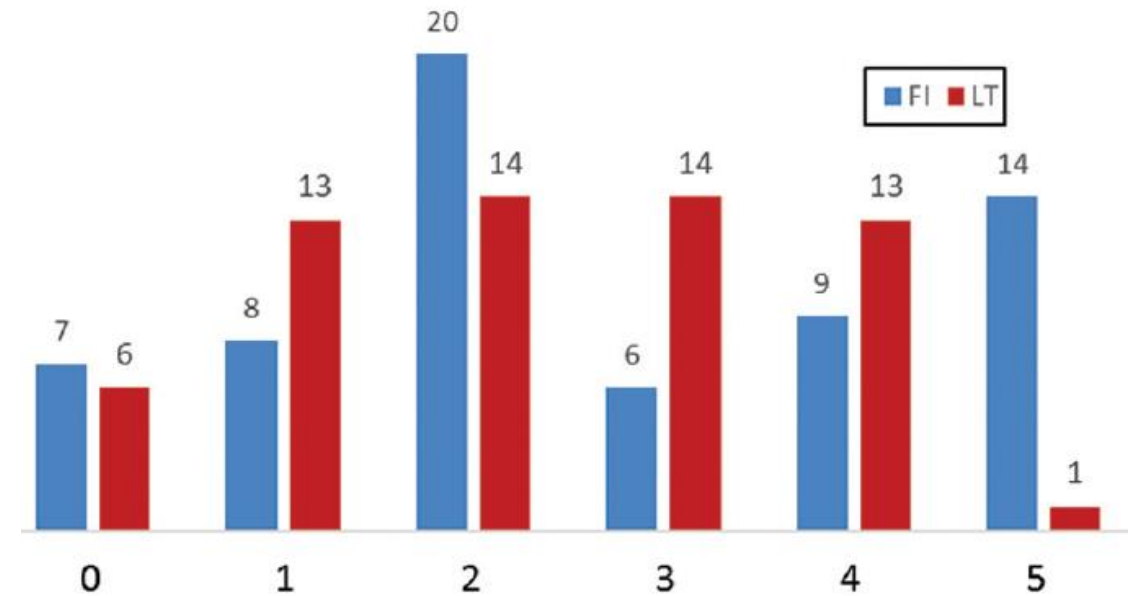
Katused $U = 0.16 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$

Aknad $U = 1.4 \text{ W (m}^{-2} \text{ K}^{-1})$.

Ehitusaasta

Mida renoveeriti ?

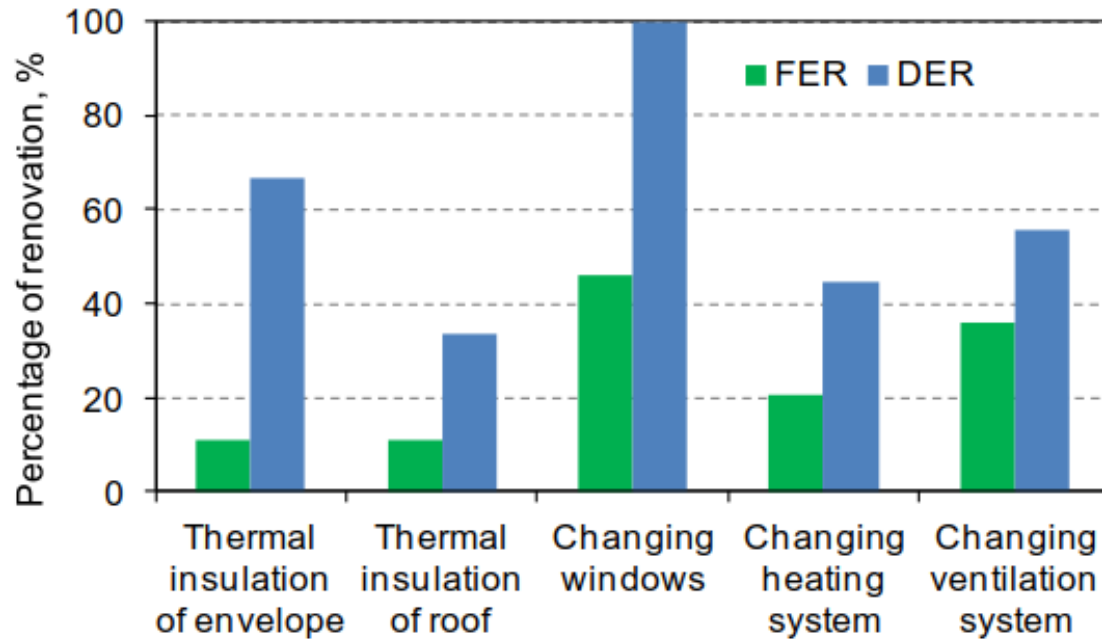

- 0 Hoonet ei renoveeritud (kontrollhoone)
- 1 Piirete soojustamine
- 2 Akende vahetus
- 3 Katuse soojustamine
- 4 Küttesüsteemi muutmine
- 5 Ventilatsioonisüsteemi muutmine

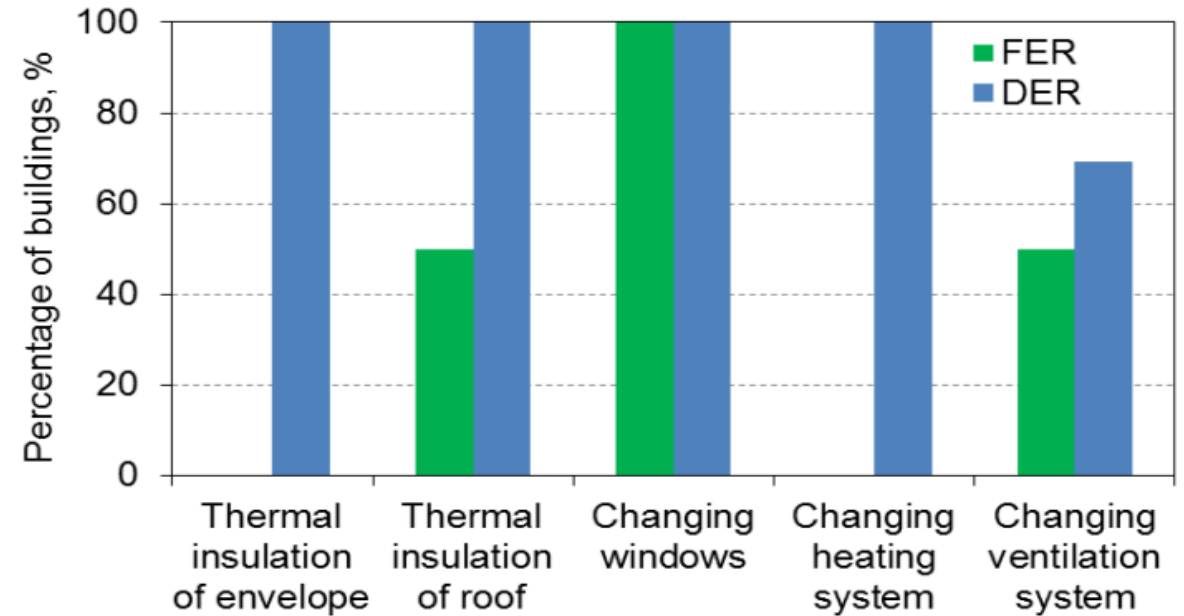
Mida renoveeriti ?

Soome

Leedu

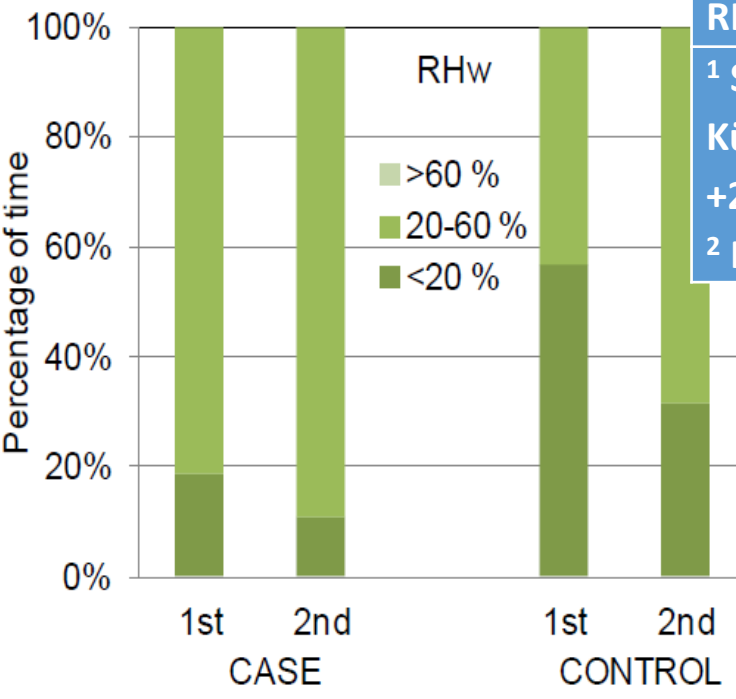
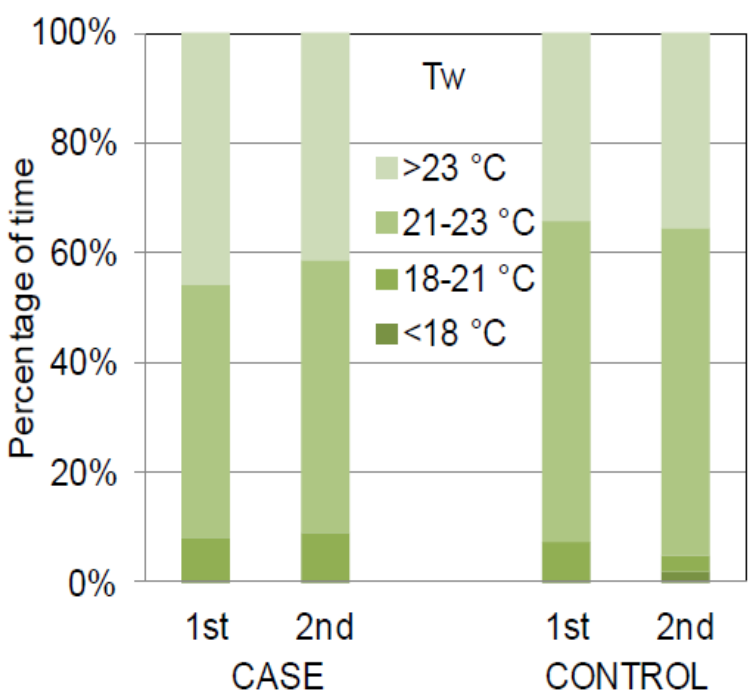
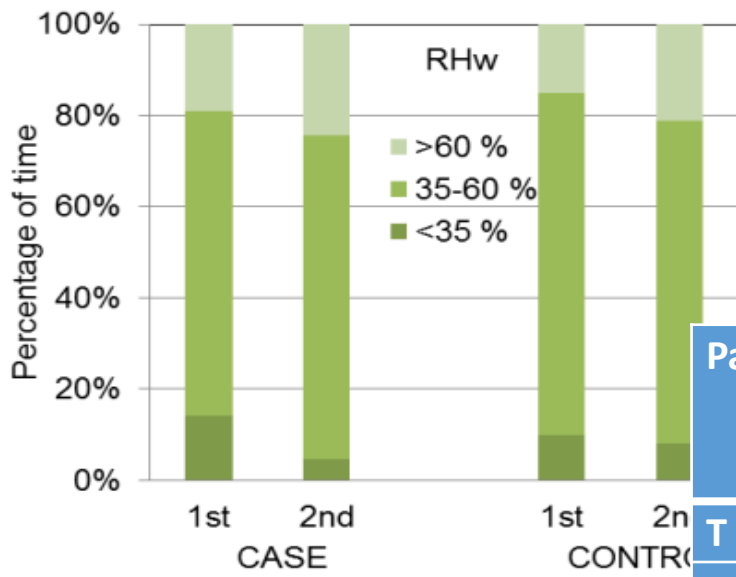
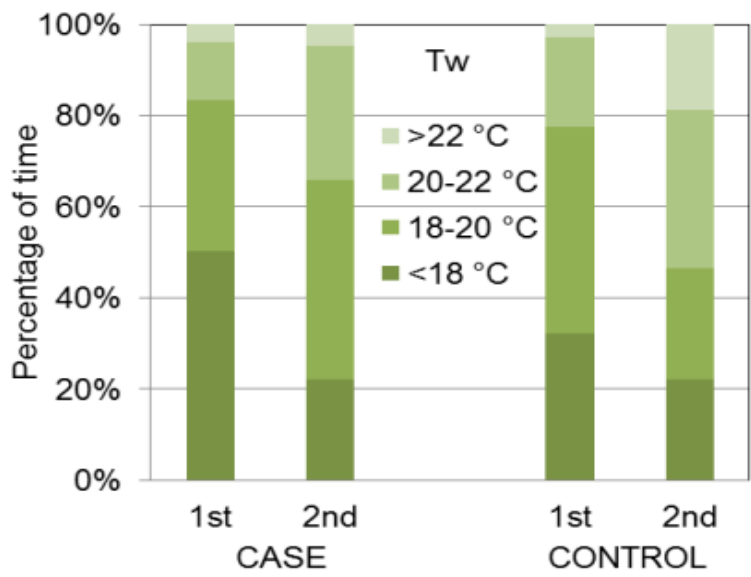

Soome. FER: Põhiliselt fokuseeritud energiarenovatsioon, N=29; DER: „sügav“ energiarenovatsioon, N=9. Mõnedes hoonetes oli „sügav“ renoveerimine tehtud juba enne uuringuid.

Leedu. FER: fokuseeritud energiarenovatsioon, N=2; DER: Põhiliselt „sügav“ energiarenovatsioon, N=13 (87% uuritavates hoonetest). Ventilatsioonisüsteemi harilikult ei renoveeritud.

Mõõtmistulemused: Milline oli ja kui kaua esines erinev temperatuur (T) ja õhuniiskus (RH)?

Leedu: Enne ren. keskmine **T=19,5°C** ja **RH 43,4%**.
Peale ren. **T=20,4 °C** ja **RH=48,7 %**.

Parameeter	Mõõ tühi k	Soome [14][15][16]	Leedu [17][18]
T	°C	18-26 ¹	18-22
RH	%	20-60	35-60 ²
¹ Siseõhu temperatuuri “Hea tase” on +21 °C. Kütteperioodi ajal ei tohi sisetemperatuur ületada +23...+24 °C.			
² RH väärtused kehtivad ainult kütteperioodi ajal.			

Soome: Enne ren. keskmine **T=22,7°C** ja **RH 27,0%**.
Peale ren. **T=22,6 °C** ja **RH=29,0 %**.

Süsihappegaasi sisaldus Leedu korterelamute siseõhus

CO2,	CASE_Natural		CASE_Mixed		CONTROL_Natural		CONTROL_Mixed	
ppm	1st	2nd	1st	2nd	1st	2nd	1st	2nd
N	39	30	29	27	10	4	12	4
Keskm.	963	1064	1042	1111	1098	1104	1016	768
St.hälve	410	510	406	430	380	187	294	373
Mediaa	n	888	979	950	1031	1202	1146	908
5th		482	517	591	613	527	916	682
95th		1713	1709	1816	1914	1472	1233	1489

Leedu: Enamuses hoonetes oli loomulik ventilatsioon, mõningates hoonetes mehaaniline väljatõmme köögist ja vannitoast.

Renoveerimisega ei muudetud ventilatsiooni. Keskmine põrandapind inimese kohta 22,3 m2 (vahemik 12–83 m2).

Parameeter	Mõõtühik	Soome [14][15][16]	Leedu [17][18]
CO ₂	ppm	1150 > välisõhk ³	1200
3 “Piisav” CO ₂ tase on 1200 ppm.			

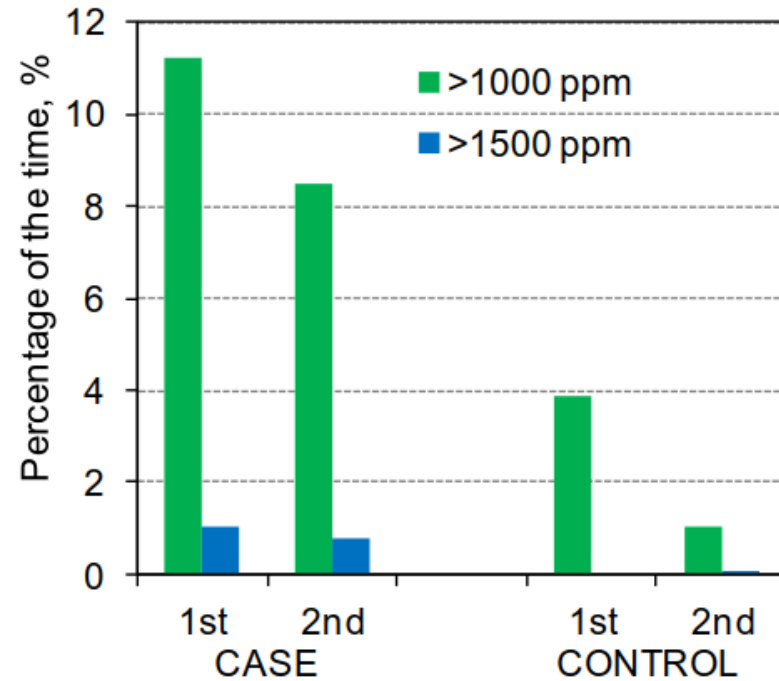
Süsihappegaasi sisaldus Soome korterelamute siseõhus

CO ₂ ,	CASE_Mechanical		CASE_Natural		CONTROL_Mechanical	
ppm	1st	2nd	1st	2nd	1st	2nd
N	171	131	15	10	32	30
Keskm.	750	715	740	640	628	625
St.hälve	256	243	145	120	107	121
Mediaa	n	689	654	679	647	629
5th		492	455	599	483	481
95th		1300	1174	996	815	819

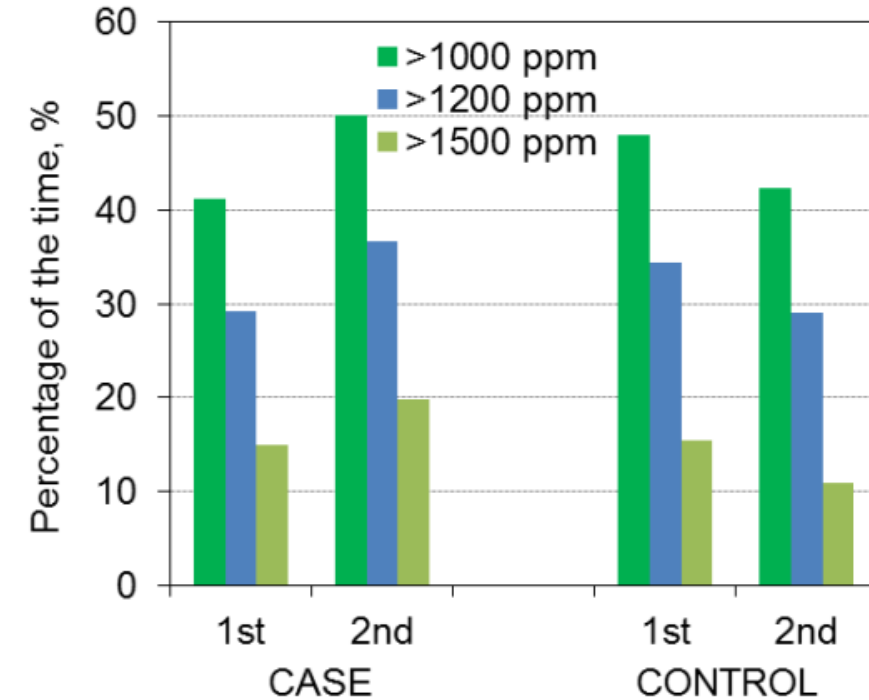
Soome: Enamuses korterelamutes oli mehaaniline (väljatõmbe) ventilatsioon, vähem kui 10% hoonetes oli loomulik ventilatsioon. **Keskmine põrandapind inimese kohta 41,7 m2 (vahemik 17.7–113 m2).**

[14] “Degree 545/2015, concerning health conditions of apartments and other residence spaces and competence requirements of external experts,” 2015.
[15] “Finnish Housing Health Guide” (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, ‘Asumisterveysohje’, Oppaita 2003:1).,” 2003.
[16] “RakMk D2. National Building Code of Finland. Indoor Climate and Ventilation of Buildings. Regulations and Guidelines. (in Finnish),” Finland, 2010.
[17] “Lietuvos higienos norma HN 35:2007, Didžiausia leidžiama cheminių medžiagų (teršalų) koncentracija gyvenamosios aplinkos ore,” 2007.
[18] “Lietuvos higienos norma HN 42:2009, Gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų patalpų mikroklimatas,” 2009.

Kui kaua oli kõrge CO₂ sisaldus ?

Soome: Aeg, mil CO₂ sisaldus ületas 1000ppm ja 1500ppm taset.

Leedu: Aeg, mil CO₂ sisaldus ületas 1000ppm, 1200ppm ja 1500ppm taset.

Parameeter	Mõõ- tühik	Soome [14][15][16]	Leedu [17][18]
CO ₂	ppm	1150 > välisõhk ³	1200
3 "Piisav" CO ₂ tase on 1200 ppm.			

This report consists of results from the assessment of indoor environmental quality (IEQ) parameters conducted using a protocol developed in the INSULATE –project. For more information on how to interpret the results, visit www.insulateproject.eu.

Hinnangu- protokoll

Parameter [unit]	Results		Interpretation based on housing health guidelines (2003), issued by the Finnish Ministry of Social Affairs and Health (http://pre20090115.stm.fi/pr1063357766490/passthru.pdf)
	Before retrofit	After retrofit	
T [°C]	24	24	Good temperature (T) is 21 °C and satisfactory T is 18 °C. When the heating is on, the indoor T should not exceed 23–24 °C.
RH [%]	32	32	Relative humidity (RH) should be about 20–60%.
TI	60	71	Thermal index (TI) is adequate at ≥61 and good at ≥65.
CO ₂ [ppm]	1543	1246	Ventilation is not in compliance with the Finnish Health Protection Act if carbon dioxide (CO ₂) concentration exceeds 1500 ppm. Adequate CO ₂ concentration is about 1200 ppm.
CO [ppm]	0	0	Carbon monoxide (CO) concentration should not exceed 8 mg/m ³ (6.9 ppm).
CH ₂ O [µg/m ³]	22	21	Indoor formaldehyde (CH ₂ O) concentration should not exceed 100 µg/m ³ .
Radon [Bq/m ³]	100	70	Annual mean radon concentration should not exceed 400 Bq/m ³ .

Colour codes	T [°C]	RH [%]	TI	CO ₂ [ppm]	CO [ppm]	CH ₂ O [µg/m ³]	Radon [Bq/m ³]
Good	18 ≤ T ≤ 21	20–60	≥ 65	< 1 200		< 35	< 200
Satisfactory	21 < T ≤ 24		≥ 61	1 200–1 500		< 100	< 400
Poor	T < 18, T > 24			> 1 500	> 6.9		

Elanike rahulolu: Mida inimesed ise tunnevad ?

Küsimustiku kokkuvõte

Assessment	Case		Control	
	1st ^a % (N)	2nd ^b % (N)	1st % (N)	2 nd % (N)
<u>Finland</u>				
Satisfied with the dwelling	41 (82)	52 (82)	58 (18)	46 (5)
Satisfied with indoor air quality	22 (42)	41* (65)	45 (14)	36 (4)
Suitable indoor temperature				
In summer	58 (111)	57 (92)	48 (15)	73 (8)
In winter	64 (130)	65 (105)	55 (17)	55 (6)
Daily noise disturbance related to				
Traffic or industry	28 (52)	18* (26)	7 (2)	18 (2)
Ventilation, plumbing etc.	12 (22)	18 (26)	21 (6)	30 (3)
<u>Lithuania</u>				
Satisfied with the dwelling	19 (9)	35 (9)	22 (2)	-
Satisfied with indoor air quality	20 (9)	33* (9)	13 (1)	-
Suitable indoor temperature				
In summer	45 (23)	56 (15)	44 (4)	-
In winter	31 (16)	78* (21)	44 (4)	
Daily noise disturbance related to				
Traffic or industry	49 (19)	26* (6)	57 (4)	
Ventilation, plumbing, etc.	7 (2)	0 (0)	20 (1)	-

^a before retrofit

^b after retrofit

* $p < 0.05$ for the difference between first and second assessments

Peamised energiarenoveerimise mõõtmistulemused (INSULAtE projekti näitel)

- Leedu korterelamute termilised tingimused paranesid oluliselt, samas suurenes ka õhuniiskus.
- Soome korterelamuse sisetemperatuur ületas kütteperioodi maksimaalset soovitatavat temperatuuri (23°C) umbes 40% ajast nii enne kui pärast renoveerimist. Ka õhuniiskus oli tihti alla soovitusliku soovitulikku miinimumtaset ($RH < 20\%$).
- Siseõhu kvaliteet paranes hoonetes, kus kasutati mehaanilist ventilatsiooni, samas loomuliku ventilatsiooni puhul oli märgata vastupidist trendi.

Elanike poolt tunnetatud sisekliima võib erineda mõõtmistulemustest.

Küsitlustulemus

- Energiarenoveerimine suurendas elanike rahulolu sisekliimaga.

Täna tähelepanu eest!

Mihkel Kiviste

Ehitusmaterjalide dotsent, PhD

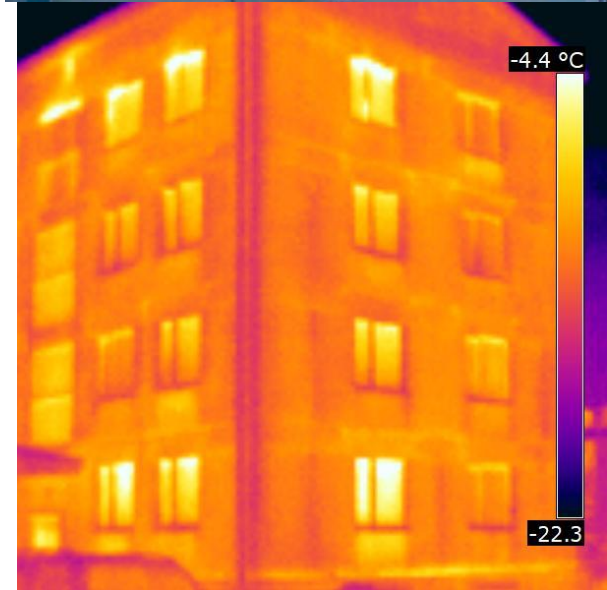
Eesti Maaülikool

Maaehituse ja veemajanduse õppetool

mihkel.kiviste@emu.ee

Mobiiltel. +372 51 96 9960

Autoriõigused: Mihkel Kiviste 2018

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences